

Ultradreta

Cas Mudde

**Decàleg per entendre d'on ve i on va
l'onada que amenaça la democràcia**

Traducció d'Octavi Gil Pujol

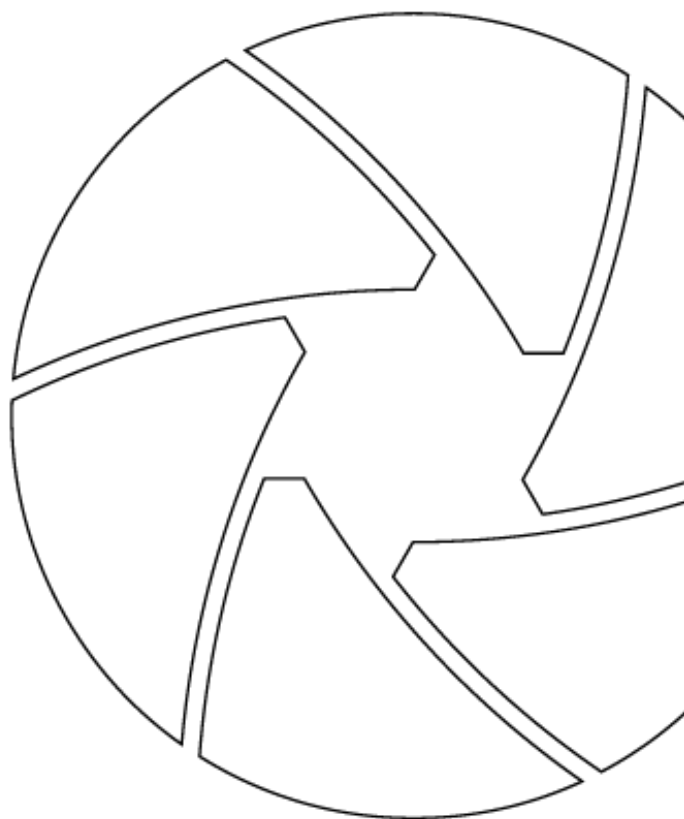
Saldonar.

Ultradreta

Cas Mudde

**Decàleg per entendre d'on ve i on va
l'onada que amenaça la democràcia**

Traducció d'Octavi Gil Pujol

Sinopsi

La ultradreta ha tornat per venjar-se. Després de passar dècades als marges polítics, puja a l'escenari i reclama protagonisme.

En aquest llibre tan oportú, **l'expert en extremisme polític en l'àmbit global Cas Mudde** proporciona una visió detallada de la quarta onada de la política ultradretana de la postguerra, i n'explora la història, la ideologia, l'organització, les causes i les conseqüències, així com les respostes que tenen disponibles la societat civil, els partits i les institucions per contrarestar les seves idees i la seva influència.

Cas Mudde, desafiant el pensament ortodox sobre la relació entre la política convencional i la d'ultradreta, ofereix **una imatge complexa i perspicaç sobre un dels reptes polítics clau del nostre temps.**

*Als meus lectors, amb l'esperança que aquest llibre
us eduqui i us empoderi.*

Taula

Sinopsi

Glossari

Prefaci a l'edició catalana

Introducció

Terminologia

L'estructura del llibre

1. Història

Tres onades de la ultradreta de la postguerra (1945-2000)

El neofeixisme (1945-1955)

El populisme de dretes (1955-1980)

La dreta radical (1980-2000)

La quarta onada (2000-present)

2. Ideologia

Ideologia

Temes

Immigració

Seguretat

Corrupció

Política exterior

El paper de la religió

3. Organització

Partits polítics

Organitzacions de moviments socials

Organitzacions intel·lectuals

Mitjans de comunicació

Organitzacions polítiques

Subcultures

La dreta alternativa

Hooligans del futbol

Skinheads

Col·laboració internacional

4. Persones

Líders

Membres i activistes

Votants

5. Activitats

Eleccions

Manifestacions

Violència

6. Causes

Els debats

Protesta o suport

Ansietat econòmica o reacció cultural

Globalitat o localitat

Líders o organitzacions

El brou de cultiu

El paper dels mitjans

7. Conseqüències

Una qüestió de poder

Els governs d'ultradreta

Coalicions d'ultradreta

La ultradreta a l'oposició

Les conseqüències en l'àmbit nacional

Les persones

Les polítiques

Els sistemes polítics

Les conseqüències en l'àmbit internacional

8. Respostes

L'estat. Entre el model alemany i l'estatunidenc

Els partits. De la demarcació a la incorporació

La demarcació

La confrontació

La cooptació

La incorporació

La societat civil. Entre la resistència no-violenta i la violenta

La demarcació

La confrontació

Funcionen aquestes respostes a la ultradreta?

9. Gènere

La ideologia i la temàtica

Les persones i les accions

Conseqüències

Causes i respostes

10. Dotze tesis sobre la quarta onada

1. La ultradreta és extremament heterogènia
2. La dreta radical populista accedeix a l'escenari polític convencional
3. La política de la dreta radical populista ja no es limita als partits de la dreta radical populista
4. Els límits s'han desdibuixat
5. La dreta radical populista està cada vegada més normalitzada
6. L'extrema dreta és una patologia normal; la dreta radical populista és una normalitat patològica
7. L'ascens de la dreta radical populista té més a veure amb el desalineament que amb el realineament (per ara)
8. La ultradreta és un fenomen de gènere
9. Cap país és immune a la política d'ultradreta
10. La ultradreta ha vingut per quedar-se
11. No hi ha una sola manera millor d'abordar la ultradreta
12. L'èmfasi s'hauria de posar en l'enfortiment de la democràcia liberal

Notes

Agraïments

Cronologia

Abreviatures

Lectures recomanades

Índex onomàstic

Glossari

Antisemitisme: hostilitat o prejudici contra els jueus.

Autoritarisme: creença en una societat estrictament ordenada en la qual la infracció de l'autoritat es castiga amb severitat.

Democràcia liberal: sistema polític que combina la sobirania popular i el govern de la majoria amb els drets de les minories, l'estat de dret i la separació de poders.

Democràcia: sistema polític basat en la sobirania popular i el govern de la majoria.

Dreta alternativa o *alt-right*: «Conjunt d'ideologies, grups i individus d'ultradreta la creença fonamental dels quals és que la *identitat blanca* està sent atacada per forces multiculturals que utilitzen la *correcció política* i la *justícia social* per socavar els blancs i la seva civilització» (Centre Legal per la Pobresa del Sud).

Dreta radical: ideologies que creuen que les desigualtats entre les persones són naturals i positives, i que accepten l'essència de la democràcia però s'oposen als elements fonamentals de la democràcia liberal.

Etnocràcia: règim nominalment democràtic en què el domini d'un grup ètnic està estructuralment determinat.

Etnopluralisme: creença segons la qual les persones es divideixen en grups ètnics que són iguals, però que han d'estar segregats.

Euroescepticisme: insatisfacció sobre el procés d'integració europea i la institució de la Unió Europea.

Extrema dreta: ideologies que creuen que les desigualtats entre les persones són naturals i positives, i que rebutgen l'essència de la democràcia.

Familiarisme: creença que la família tradicional és la base d'una nació, i que els drets reproductius individuals i d'autodeterminació són secundaris respecte a la reproducció de la nació.

Feixisme: ideologia totalitària que va oferir una «tercera via» més enllà del liberalisme i del socialisme, basada en el corporativisme econòmic, en un estat ètic, en el renaixement nacional, en un líder totpoderós i en les qualitats de depuració i de l'estat natural de la violència i la guerra.

Femonacionalisme: ús de les dones i els drets de les dones per defensar el nativisme, i particularment de la islamofòbia.

Homonacionalisme: ús dels homosexuals i dels drets dels homosexuals en suport del nativisme i, en particular, de la islamofòbia.

Islamofòbia: por irracional de l'islam o els musulmans.

Masculinitat tòxica: definició de la virilitat a través de la violència, el sexe, l'estatus i l'agressió.

Misogínia: odi contra les dones.

Nativisme: ideologia que sosté que els estats haurien d'estar habitats exclusivament pels membres del grup nadiu (la nació), i que els elements no-nadius (o estrangers), ja siguin persones o

idees, constitueixen una amenaça fonamental contra l'estat-nació homogeni.

Populisme: ideologia (dèbil) que considera que la societat, en última instància, està dividida en dos grups homogenis i antagònics, el poble pur i les elits corruptes, i que argumenta que la política hauria de ser una expressió de la *volonté générale* ('voluntat general') del poble.

Racisme: creença que les persones es divideixen en grups biològics (races) que estan ordenades jeràrquicament.

Sexisme ambivalent: combinació de sexisme benivolent i sexisme hostil.

Sexisme benivolent: creença que les dones són moralment pures i físicament febles, per la qual cosa mereixen l'adoració dels homes forts, i en necessiten la protecció.

Sexisme hostil: creença que les dones són moralment corruptes i políticament poderoses, i que proven de controlar els homes a través de la ideologia feminista o de la seducció sexual.

Ultradreta: combinació de l'extrema dreta i la dreta radical.

Prefaci

a l'edició catalana

Espanya ha estat durant molt de temps una de les cada vegada menys excepcions de l'auge dels partits d'ultradreta a Europa. El cèlebre polític Herbert Kitschelt ho justificava amb el fet que el país encara no tenia una economia postindustrial, és a dir, una economia en la qual la majoria de les persones treballen en el sector de serveis. D'altres creien que era a causa de l'encara relativament fresc i dolorós record del règim ultradretà de Franco. Fos el motiu que fos, ha perdut la força. Amb Vox, Espanya s'ha unit a la majoria de països europeus que tenen un partit d'ultradreta al seu parlament, per més que el seu cas tingui algunes especificitats importants.

És fàcil oblidar-se que Espanya va tenir un dels primers partits parlamentaris d'ultradreta a Europa. El 1979, Blas Piñar, un franquista de línia dura i líder del petit partit Fuerza Nueva, va ser elegit com a diputat al Congrés a la llista de la coalició ultradretana Unión Nacional a Madrid. Va perdre l'escó a les eleccions següents, el 1982, però va continuar dominant la política de partits d'ultradreta a través del seu successor, el Front Nacional (FN), amb el suport del líder del Front Nacional francès, Jean-Marie Le Pen. El 1992, va fusionar el seu FN amb el també petit i marginal Juntas Españolas (JN), però no va obtenir resultats. Les restes del partit més endavant van formar la

igualment infructuosa Democràcia Nacional (DN), que mai va arribar al 0,1 % del vot a les eleccions, però que va aconseguir obtenir alguns regidors municipals a Tardajos, a la província de Burgos, a la comunitat de Castella i Lleó.

Aquests petits partits polítics oscil·laven entre la dreta radical i l'extrema dreta, i existien a banda, i de vegades solapant-s'hi, d'una plètorà canviant de petits grups falangistes i neonazis, entre els quals el Cercle Espanyol d'Amics d'Europa (CEDADE), dirigit per l'exsoldat belga de les Waffen SS Léon Degrelle, va ser el més durador i important. La majoria d'aquests grups només tenien una certa presència en l'àmbit local, generalment a les ciutats grans i als seus voltants —Barcelona, Madrid i València, per exemple—, encara que els seus líders sovint disposaven d'algunes connexions internacionals.

Una organització interessant dins de la ultradreta va ser la Plataforma per Catalunya (PxC). Encara que era un partit explícitament català, donava suport a l'unionisme espanyol, com pràcticament tots els partits ultradretans espanyols, i s'oposava a l'independentisme català. Fundada el 2002, era un producte del segle XXI, i estava en contra de la immigració en general, i dels immigrants musulmans en particular. Va obtenir un 2,4 % del vot a les eleccions catalanes del 2010, amb la qual cosa no va aconseguir cap escó, però sí que va aconseguir seixanta-set regidors a les eleccions municipals de l'any següent. Amb el pas dels anys, alguns membres del partit van adquirir sentiments independentistes, potser en part a causa dels vincles amb els separatistes ultradretans de Bèlgica (Interès Flamenc, VB) i Itàlia

(Lliga Nord, LN), i el 2014 van deixar el PxC i van fundar un partit independentista ultradretà, Som Catalans. Cinc anys més tard, el PxC es va dissoldre per fusionar-se amb la branca catalana de la nova estrella del firmament ultradretà espanyol, Vox.

Aquest no és el lloc per debatre per què Vox ha tingut èxit on els seus múltiples predecessors van fracassar. Va ser un canvi en la demanda o en l'oferta de la política d'ultradreta a Espanya? El més probable és que fossin totes dues coses alhora. El caldo de cultiu actual és molt més fèrtil per a un partit d'ultradreta del que ho ha estat mai. En primer lloc, ja només una minoria dels votants espanyols ha viscut el franquisme, i el significat i la rellevància del seu llegat s'han anat erosionant. En segon lloc, la gran crisi del 2008 ha provocat un xoc per al sistema de partits espanyol, però ha centrat el debat polític sobre qüestions socioeconòmiques, amb la qual cosa el principal afavorit ha estat Podem, de l'esquerra populista. A mesura que Espanya ha anat sortint lentament de la crisi econòmica i que la posició de Podem s'ha afeblit per acusacions de corrupció, lluites internes a la cúpula del partit i una aliança amb Esquerra Unida (IU), s'ha obert un espai per als temes socioculturals i per a un partit populista de dretes. En tercer lloc, el fet que el principal partit de dretes, el Partit Popular (PP), era al poder i alhora estava embolicat en escàndols financers va crear un nou electorat de votants de dretes insatisfets. Com en altres països, les frustracions per la migració, alimentades per la islamofòbia, han estat un incentiu important perquè els votants es desplacin cap a la ultradreta. Però va ser l'assumpte específic de la

independència catalana, que va tornar a primera plana de l'actualitat abans de les eleccions de la irrupció de Vox a Andalusia el 2018, i que es va reprendre convenientment just abans de les eleccions generals del 2019, el fet que va proporcionar la tempesta perfecta per a Vox.

Això no vol dir que partits com el DN i el FN s'haurien pogut beneficiar per igual d'aquesta tempesta perfecta. Vox ofereix un *producte* ultradretà diferent dels *grupuscles* d'ultradreta que hi havia hagut abans. A tots els efectes, és una escissió radical del PP, amb gran part dels seus dirigents amb un passat com a representants del partit en diferents nivells. Sense anar més lluny, el líder de Vox, Santiago Abascal, va representar el PP en legislatures locals i regionals durant la major part de la primera dècada del segle XXI. En conseqüència, els dirigents i la ideologia del partit no estan contaminats pel feixisme o el règim de Franco, tot i que mantenen una visió revisionista de l'era franquista. Això fa de Vox més aviat una versió lleugerament més radical i nativista del corrent principal del conservadorisme que no pas una versió més moderada del neofeixisme, com era el cas de la majoria dels seus partits predecessors.

El que fa que el cas d'Espanya sigui tan rellevant per a aquest llibre en particular, però, és el que ha passat amb Vox durant l'any posterior a la seva aparició a l'escenari principal. El que als partits d'ultradreta de la majoria de països els va costar dècades de fer, Vox ho ha aconseguit en tan sols un any. Fundat el desembre del 2013, el partit va aconseguir el seu primer avenç electoral el 2018, primer a Andalusia i després al conjunt

d'Espanya. Això és prou similar al que ha passat a altres partits d'ultradreta, com Alternativa per Alemanya (AfD). Però si bé a la majoria de partits d'ultradreta els costa dècades passar de l'avenç electoral al poder polític, si és que hi acaben d'arribar mai, Vox ho va fer en qüestió de mesos. Després d'accedir al seu primer parlament de comunitat autònoma a Andalusia el desembre del 2018, es va convertir en el partit de suport oficial de la coalició regional del PP i Ciudadans.

A causa de l'aparició tardana de la ultradreta a Espanya, l'interès acadèmic i públic per la política ultradretana al país sempre s'ha quedat enrere respecte a la majoria dels altres països de l'Europa occidental. Amb sort, aquest llibre ajudarà els lectors catalans a posar-se al dia, proporcionant-los una perspectiva històrica i comparativa de l'auge de Vox que els instruirà i els empoderarà.

Introducció

En un dia gris i plujós del gener del 2017, a les escales de l'edifici del Capitoli a Washington D. C., el president electe dels Estats Units va pronunciar un discurs com cap dels seus predecessors ho havia fet. Tenia la ira i la frustració de les organitzacions minoritàries, però provenia del corrent polític principal. En el seu discurs inaugural, el nou *líder del món lliure* va dir:

Durant massa temps, un petit grup a la capital de la nostra nació ha acaparat les recompenses del govern mentre el poble n'ha suportat la càrrega. Washington ha florit, però no ha compartit la seva riquesa. Els polítics han prosperat, però els llocs de treball han desaparegut i les fàbriques han tancat. L'establishment s'ha protegit a si mateix, però no ha protegit els ciutadans del nostre país. Les seves victòries no han estat les vostres victòries. Els seus triomfs no han estat els vostres triomfs. I, mentre ells ho celebraven a la capital de la nostra nació, les famílies amb dificultats no tenien res a celebrar. Però tot això canviarà aquí mateix i a partir d'ara mateix, perquè aquest moment és el vostre moment. Us pertany a vosaltres.

L'elecció de Donald Trump il·lustra en molts aspectes la temàtica d'aquest llibre: la integració i normalització de la ultradreta en general, i de la dreta radical populista en particular, al segle XXI. Mentre enllesteixo aquest text, al maig del 2019, tres dels cinc països més poblats del món tenen un líder ultradretà (el Brasil, l'Índia i els Estats Units), i el partit polític més gran del món, el Partit Popular Indi (BJP), és un partit populista de la dreta radical. Dins de la Unió Europea (UE) hi ha dos governs que estan

totalment controlats per partits de la dreta radical populista (Hongria i Polònia), quatre que inclouen partits d'aquesta mateixa ideologia (Bulgària, Estònia, Itàlia i Eslovàquia) i dos més que es mantenen al poder amb el suport d'un d'aquests partits (Dinamarca i el Regne Unit).¹ A més, en les últimes eleccions europees, la ultradreta va augmentar la seva presència al Parlament Europeu una vegada més, encara que modestament, com ja ho havia fet en les eleccions anteriors del 2009 i el 2014.

Les coses han canviat molt des que vaig començar a treballar sobre la ultradreta a finals dels anys vuitanta, quan estudiava a la Universitat de Leiden, als Països Baixos; quan la ultradreta encara era un fenomen de la perifèria política. Els grups neonazis gairebé no podien protestar als carrers sense acabar detinguts, i els partits antiimmigració amb prou feines computaven a les urnes. Avui, en canvi, la ultradreta està estretament vinculada amb el corrent polític principal, i fins i tot s'està convertint en el corrent polític principal a cada vegada més i més països. Permeteu-me il·lustrar aquesta pertorbadora transformació amb tres exemples, tots tres europeus.

El 1982, milers de manifestants van omplir la plaça davant del parlament neerlandès a la Haia. Duien cartells que deien «Tornen a ser aquí» i «El racisme és l'odi contra els éssers humans», i protestaven contra un sol home, Hans Janmaat, líder del mal anomenat Partit de Centre, que, amb menys de setanta mil vots (0,8 %), havia entrat a la cambra baixa. Gairebé quatre dècades més tard, el parlament neerlandès té vint-i-dos —de cent

cinquanta— membres de la ultradreta, que han pres possessió sense cap protesta, mentre els principals partits de dretes del govern avancen i implementen polítiques que estan totalment ancorades en el focus més controvertit del Partit de Centre: «Els Països Baixos no són un país d'immigració. Aturem la immigració!».

El 1999, el Partit de la Llibertat d'Àustria (FPÖ) va obtenir el seu èxit electoral més notori fins llavors i va quedar en segona posició, amb el 26,9 % dels vots a les eleccions parlamentàries. Quan el partit va entrar al govern l'any següent, es va trobar amb manifestacions multitudinàries i amb un boicot internacional. En canvi, quan l'FPÖ va tornar al govern el 2018, pocs austríacs van sortir a protestar, i la comunitat internacional va acceptar la coalició sense pràcticament cap objecció.

I, finalment, a França, la majoria de la població va respondre amb horror quan el líder del Front Nacional (FN), Jean-Marie Le Pen, va obtenir un 16,9 % dels vots nacionals a la primera volta de les eleccions presidencials del 2002. Com a resposta, la participació va créixer substancialment a la segona volta, i Le Pen es va quedar amb un 17,8 % dels vots, ni tan sols un 1 % més. Quinze anys després la seva filla Marine va accedir a la segona volta amb un 21,3 % dels vots. Aquesta vegada, però, van participar —encara— menys francesos, i Le Pen va augmentar el seu suport fins al 33,9 %. Marine Le Pen gairebé va duplicar la puntuació del seu pare el 2002, i la majoria dels francesos van sospirar alleujats en comptes d'emprenyar-se. Almenys no va guanyar.

Aquests exemples il·lustren les diferències fonamentals entre les anomenades *tercera onada* i *quarta onada* de la ultradreta de la postguerra. La tercera onada, compresa aproximadament entre el 1980 i el 2000, va presenciar l'ascens electoral dels partits populistes de la dreta radical, tot i que van quedar en gran manera restringits a la perifèria política, ja que els partits majoritaris els exclouïen de les coalicions i sovint minimitzaven les seves preocupacions, principalment la immigració i la integració europea. Per contra, a la quarta onada, que va arrencar a principis de segle, els partits de la dreta radical han accedit a l'escenari polític principal i han estat progressivament normalitzats, no només a Europa, sinó a tot el món. Fins i tot han emergit partits de l'extrema dreta de resultes del flirteig obert amb les idees d'aquest corrent —com l'antisemitisme, el revisionisme històric i el racisme— als mitjans i als debats polítics.

L'anomenada *crisi dels refugiats* del 2015 va tenir un paper especial en aquest desenvolupament. Poso el terme en cursiva perquè si va ser o no una crisi respon més a una qüestió de criteri personal que a una condició objectiva. La Unió Europea disposava dels recursos financers necessaris per fer front fins i tot a aquest nombre inaudit de sol·licitants d'asil, encara que durant anys havia rebutjat construir una infraestructura adient per tenir-ne cura de forma adequada. Els principals mitjans de comunicació i polítics van decidir tractar l'afluència de sol·licitants d'asil com una *crisi*, amb la qual cosa van proveir de

munició una ultradreta que en aquell moment ja estava mobilitzada.

La *crisi dels refugiats* no va ser la causa inicial del salt de la ultradreta a l'escenari europeu o més enllà, però sens dubte va funcionar com un catalitzador per al seu procés. Les manifestacions contra la immigració s'han convertit en un esdeveniment ordinari als carrers de les principals ciutats europees, i la violència ultradretana contra els antifeixistes, els immigrants, la comunitat LGBTQ i els refugiats ha augmentat considerablement. Des d'Alemanya fins als Estats Units, la policia i els serveis d'intel·ligència adverteixen d'un perill creixent de terrorisme ultradretà, sovint després de dècades de menystenir aquesta amenaça.

Aquest llibre pretén aportar una visió general accessible i concisa de la quarta onada de la ultradreta de la postguerra. Si bé inclou diverses observacions originals que també seran d'interès per a lectors més experts, aquest llibre està escrit principalment per a un públic no acadèmic; per a aquelles persones que segueixen les notícies i estan preocupades per l'ascens de la ultradreta, però que senten que el relat dels mitjans ofereix pocs detalls i poca profunditat, mentre que troben els llibres tant acadèmics com no acadèmics massa complexos o senzillament massa llargs. Es basa en més d'un quart de segle d'anàlisi acadèmica, inclosa la meua pròpia, i la simplifica i resumeix en deu capítols clarament estructurats.

El meu objectiu és que, després de llegir aquest llibre, el lector se senti més ben equipat per avaluar els desafiaments clau que

representen les postures ultradretanes per a les democràcies liberals del segle XXI, i també que se senti capacitat per defensar la democràcia liberal enfront d'aquests desafiaments. No obstant això, abans de posar-nos mans a l'obra, cal posar ordre en un dels aspectes més confusos i frustrants del debat acadèmic i públic sobre el tema que ens ocupa: la terminologia.

Terminologia

Les idees i els grups que apareixen en aquest llibre es descriuen amb una gran varietat de termes, utilitzats freqüentment de forma intercanviable però sense una clara definició o explicació de les seves diferències i similituds. Encara que les qüestions sobre terminologia poden semblar una discussió purament acadèmica, són crucials per a la política i el debat públic. A països com Alemanya, per exemple, els grups d'*extrema dreta* es poden prohibir, mentre que els grups de la *dreta radical* no.

És cert que la majoria de definicions i termes els encunyen persones alienes a la ultradreta en si, és a dir, acadèmics, antifeixistes i periodistes, però això no vol dir que a ells no els preocupi la terminologia. Líders de partits prominents de la ultradreta, com l'FN (ara Reagrupament Nacional, RN) i l'FPÖ, han dut acadèmics i periodistes a judici per haver-los descrit com a *feixistes*, per exemple. D'altres s'han autodeclarat orgullosament com a populistes, i de vegades fins i tot com a racistes, encara que sovint després d'una redefinició més favorable del terme. Matteo Salvini, per exemple, líder de la Lliga Nord (LN, ara només Lliga) i exministre de l'Interior d'Itàlia, va

dir que si bé *populista* s'utilitzava com un insult, per a ell era un afalac. I Steve Bannon, exdirector general de *Breitbart News* i assessor de Trump, va dir a un grup d'activistes de l'FN en una reunió del partit: «Deixeu que us diguin racistes. Deixeu que us diguin xenòfobs. Deixeu que us diguin nativistes. Entomeu-ho com una insígnia d'honor».

No hi ha consens acadèmic sobre els termes correctes per designar el moviment globalment ni tampoc els diversos subgrups que el conformen. Encara més, el terme dominant ha anat canviant des de mitjans del segle XX. Durant les primeres dècades, aquests moviments es descrivien principalment com a *neofeixisme*; a la dècada dels vuitanta això va canviar a favor del terme *extrema dreta*; als noranta, *dreta radical*; una certa forma de *populisme de dretes* a principis del segle XXI, i, els últims anys, *ultradreta*. Aquesta evolució reflecteix tant els canvis dins del mateix moviment com els de la comunitat acadèmica que l'estudia.

La majoria d'estudiosos coincideixen que el moviment és part de la *dreta* més àmplia, però no es posen d'acord sobre el que això significa exactament. Els termes *esquerra* i *dreta* daten dels anys de la Revolució Francesa (1789-1799), quan els partidaris del rei es van asseure a la dreta del president del parlament francès i els seus detractors, a l'esquerra. Això vol dir que els de la dreta estaven a favor del *règim antic*, caracteritzat pel seu ordre jeràrquic, mentre que els de l'esquerra defensaven la democratització i la sobirania popular. Després de la Revolució Industrial, la divisió esquerra-dreta va quedar definida

principalment en termes de polítiques socioeconòmiques: la dreta donava suport al mercat lliure, i l'esquerra, a un paper més actiu per part de l'estat; tot i així, altres significats alternatius van seguir sent populars, com la dreta religiosa contra l'esquerra laica. En les dècades més recents, però, l'eix esquerra-dreta ha quedat més definit en termes socioculturals, amb una dreta que es postula a favor de l'autoritarisme —en contraposició al llibertarisme de l'esquerra— o del nacionalisme —enfront de l'internacionalisme de l'esquerra—; o, en paraules de la líder de l'RN Marine Le Pen, *patriota-globalista*.

Si bé aquestes interpretacions difereixen en molts aspectes, comparteixen un element essencial, entès amb precisió pel filòsof italià Norberto Bobbio.² Bobbio defineix la distinció clau entre l'esquerra i la dreta en base a la seva pròpia (des)igualtat: l'*esquerra* considera les desigualtats clau entre les persones artificials i negatives, i afirma que l'estat hauria de suprimir-les activament, mentre que la *dreta* creu que les desigualtats entre les persones són naturals i positives, i argumenta que l'estat hauria de defensar-les o com a mínim no intervenir-hi. Aquestes desigualtats poden ser —o es pot considerar que són— culturals, econòmiques, racials, religioses o de qualsevol altra naturalesa.

Aquest llibre no parla de la dreta convencional, com els conservadors o els liberals, sinó únicament de la dreta *antisistema*, definida aquí com una entitat hostil a la democràcia liberal. Això és el que jo anomeno la *ultradreta*, que al seu torn està dividida en dos subgrups més amplis. L'*extrema dreta* rebutja l'essència de la democràcia, és a dir, la sobirania popular i

el govern de la majoria. L'exemple més infame de l'extrema dreta és el feixisme, que va conduir al poder el Führer alemany Adolf Hitler i el Duce italià Benito Mussolini, i va ser responsable de la guerra més destructiva de tota la història mundial. La *dreta radical* accepta l'essència de la democràcia, però s'oposa als elements fonamentals de la democràcia liberal, sobretot els drets de les minories, l'estat de dret i la separació de poders. Tots dos subgrups s'oposen al consens democràtic liberal que es va prendre a la postguerra, però de formes radicalment diferents. Mentre que l'extrema dreta és revolucionària, la dreta radical és més aviat reformista. En poques paraules, la dreta radical confia en el poder del poble, mentre que l'extrema dreta no.

Atesa la prevalença del terme *populisme* als debats polítics contemporanis, vull aclarir ràpidament la meua lectura d'aquest terme i la seva relació amb la ultradreta. Jo defineixo *populisme* com una ideologia (dèbil) que considera que la societat, en última instància, està dividida en dos grups homogenis i antagònics, el poble pur i les elits corruptes, i que argumenta que la política hauria de ser una expressió de la *volonté générale* ('voluntat general') del poble —vegeu el capítol 2—. Almenys en teoria, el *populisme* està a favor de la democràcia, però d'una democràcia antiliberal. En conseqüència, l'extrema dreta és no-populista per definició, mentre que la dreta radical pot ser-ho, i, al segle XXI, ho és predominantment.

L'estructura del llibre

Aquest llibre tracta principalment la quarta onada, és a dir, la ultradreta del segle XXI. Tot i que pretenc presentar la ultradreta en tota la seva diversitat, incloses tant l'extrema dreta com la dreta radical, em centraré en les idees, les organitzacions i les personalitats més importants del període contemporani: els líders i els partits de la dreta radical populista. El primer conjunt de capítols estudia principalment la ultradreta en si (capítols 1-5), mentre que el segon analitza la ultradreta dins del context polític, majoritàriament a les democràcies occidentals (capítols 6-8).

El capítol 1 proporciona una visió general cronològica i concisa de les quatre onades de la política ultradretana des del final de la Segona Guerra Mundial. El capítol 2 presenta les ideologies i els aspectes clau de la ultradreta contemporània. El capítol 3 se centra en l'estructura organitzativa de la ultradreta, fent la distinció entre els partits d'ultradreta, les organitzacions de moviments socials i les diverses subcultures. El capítol 4 posa el focus sobre les persones que constitueixen la ultradreta, específicament sobre els dirigents, els membres i els activistes, i també els votants. El capítol 5 examina les principals formes de mobilització de la ultradreta, que són les eleccions, les manifestacions i la violència.

Els tres capítols següents situen la ultradreta dins del seu context polític en el marc de les democràcies occidentals. Així, els capítols 6 i 7 analitzen les causes i les conseqüències de l'ascens recent de la ultradreta, esbossant alguns dels debats acadèmics i públics clau com l'ansietat econòmica i la reacció

cultural i posant en relleu l'àmplia varietat de desafiaments ultradretans a què s'enfronten les democràcies occidentals avui en dia, i el capítol 8 repassa les diferents maneres en què aquestes democràcies han respost a la creixuda de la ultradreta. El capítol 9 es fixa en el paper que ha tingut el gènere dins de la ultradreta en relació amb la majoria dels aspectes tractats en els capítols anteriors. Per acabar, el capítol 10 tanca el llibre amb dotze tesis que destaquen les característiques i les novetats d'aquesta quarta onada de la ultradreta de la postguerra.